

**АВТОРСКА СПРАВКА ЗА ПРИНОСНИЯ ХАРАКТЕР НА ПРЕДСТАВЕНИТЕ ЗА
УЧАСТИЕ В КОНКУРС ЗА ПРОФЕСОР ТРУДОВЕ
на Доц. д. н. ИВАН КАБАКОВ**

I. Основен труд / Монография:

1. *Кабаков, И. 2017. Интегрирано управление на културата. С., УИ „Св. Климент Охридски“.*

Съвременните общества не могат да бъдат повече управлявани чрез познатите и използвани досега начини. Демократизацията и разпръскването на знанието прави проблематична управляемостта на протичащите процеси в съвременните общества, без да разполагаме с релевантни решения и модели. Интегрираното управление, реализирано във взаимодействието на социалните системи с оглед постигането на взаимна ползност за всяка от системите, е реакция на описаното състояние в търсене на работещи решения.

Трябва да се посочи също така, че в областта на културата претенцията за универсалност на неолиберализма и пазарната икономика „катастрофира“ в неспособността си да използва обичайните управленски решения в културата, която упорито настоява управлението да е *на* културата, а не привнесено отвън, поради допускането, че всички обществени сектори се управляват по аналогичен начин, предполагайки общи решения на различни проблеми в различни като програми и пред-на-значение социални системи.

Изходната позиция е, че управлението в културата не удовлетворява очакванията на обществото поради използването на привнесени отвън решения с претенция за универсалност, както и че т.нар. изоставане на културата всъщност ѝ е вменено от програмите и пред-на-значението на политиката и икономиката. Работната хипотеза, която се потвърди в изследването, е, че няма универсални решения и непечеливши сектори, когато приемем превръщането на икономическия в символен капитал и обратно, което в крайна сметка предполага и позволява интегрирано управление на културата.

Автономността на културата, чиято динамика и развитие са производни от нейните особености, скорост на промяна и програма, обаче не изключва, а предполага синергия/взаимодействие с останалите социални системи, както и интегрирано управление, при които се максимизират ползите както за културата, така и за обществото в следствие на постигнатия синергичен ефект.

Основната цел на изследването е да изведе на преден план културата, като внимателно анализира нейния потенциал за равнопоставена интеграция в политиките и програмите на останалите социални системи. Интеграцията трябва да запази нейната присъща ценност – способността ѝ да провокира и осъществява изразяване чрез различни форми с типична изразност и начин на „общуване“, чието превръщане в културни ценности и носители на памет е предпоставка за реализацията на приобщаващата ѝ способност. Интеграцията на културата би могла да „използва“ различни подходи за постигане на своите цели, които са разгледани като основни направления и линии за развитие, представящи различни гледни точки и позиции за наблюдение към протичащите процеси в обществото.

В това отношение трябва да се посочи, че ограниченото публично финансиране, тенденцията към затваряне и самодостатъчност на културата, проблематичните ѝ взаимодействия с оглед максимизиране на ползите във връзка с налаганите отвън изисквания за минимизиране на разходите, както и намаляваща прогнозируемост и управляемост на протичащите процеси в обществото са само част от идентифицираните проблеми в областта на културата на които се търсят и намират решения в рамките на изследването. Поставената по този начин проблематика провокира написването на монографията „Интегрирано управление на културата“. Нейният приносен характер за изследването на културата във взаимодействието ѝ с останалите системи би могъл да бъде определен по следния начин:

- Аналитично и същевременно критично е изследвана приобщаващата способност на културата, за да са премине отвъд обичайните ѝ употреби от политиката и икономиката в разкриването на нейния потенциал за общественото развитие.

- Способността на културата да провокира и осъществява изразяване чрез различни форми с типична изразност е поставена пред изискването да остави традиция, чиято дълбочина и плътност от форми на изразяване, от своя страна, е в основата на нейната приобщаваща способност.
- В изследването е намерен приемлив баланс на традиции и иновации, който отчита динамичния и проблематичен характер на коментиранията отношения.
- Направен е критичен преглед и анализ на различни концепции за управлението от края на 20 век и началото на 21 век, на чиято основа впоследствие са изработени стратегическата визия и теоретичния модел на интегрираното управление на културата, както и общата методологическа перспектива за неговото изследване като система от релевантни методи и подходи.
- Аналитично са разгледани стратегически значимите партньори на културата – политиката, икономиката, образованието и обществото като система за производство на солидарност в търсене на равнопоставено третиране и взаимна ползност.
- Анализирани и представени са родовите противоречия и отличителните характеристики на културата спрямо стратегически значимите за нейното развитие партньори като предпоставка за по-доброто разбиране и управление на протичащите процеси и взаимодействия.
- Проблемът за взаимодействието на културата с политиката, икономиката, образованието и обществото като система за производство на солидарност с оглед постигането на т.нар. синергичен ефект е поставен и изследван на теоретично равнище, но с посочени практически ползи за общественото развитие.
- За първи път и по иновативен начин в изследване е представено интегрираното управление на културата, което е поставено в центъра на изработването и реализацията на интегрирани стратегии за развитие, основани на интелигентна специализация и рационална допълняемост на различните социални системи.

- Интегрираното управление на културата е систематично и аналитично разгледано чрез изследването на конкретни примери, което позволява прецизно очертаване на взаимодействията на културата с политиката, икономиката, образованието и обществото.
- Изработена и обоснована е изследователска стратегия за изследването на културата в нейните взаимодействия с останалите системи, реализирани на различни равнища на интеграция като предпоставка за реализацията на интегрирано управление.
- Подробно и аналитично са разгледани общи и специални подходи за интеграция на културата, които са предпоставка за нейното стратегическо управление във взаимодействията ѝ с останалите системи.
- Аргументирано е представена специфичната роля на културата в/за общественото развитие и особеностите на взаимоотношенията ѝ с останалите системи. Анализът и оценката на различните подходи за управление на културата, заедно с разгледаните конкретни примери, позволяват да се очертаят различни перспективи за развитие на сектора.
- Изработен и представен е стратегически подход за управление на културата, които отчита и използва силните страни на нейните стратегически значими партньори в постигането на рационална допълняемост, синергичен ефект и взаимна ползност като отличителни характеристики на интегрираното управление.

II. Статии и студии:

A. Култура и регионално развитие

1. Кабаков, И. 2011. Многообразие от региони и тяхното представяне чрез културно съдържание. В: Регионът: начини на употреба, С., УИ "Св. Климент Охридски", 7-17.

В статията се анализира потенциала за представяне на регионите в България чрез особеностите на тяхната култура, носена и развивана от населяващите ги общности. Работната хипотеза е, че съвместното съществуване в рамките на определена общност оставя културно съдържание, което

прекръпява без-личното им съществуване чрез даването на лице, респ. привлекателен образ на съответния регион. Подробно и внимателно е разгледан потенциалът на многообразието от форми на изразяване с оглед постигането на своеобразен синтез на очаквания (бъдеще), актуални представи (настояще) и наследени ценности (минало). Иновативно и оригинално са свързани култура и регионално развитие като специално внимание е отделено на понятието за регион в неговото многообразие от форми, отчетени при неговото дефиниране като „свкупност от общини и/или области, отнесена към природни, исторически или социално-икономически дадености, които определят както нейния териториален обхват, така и възможностите ѝ да се отграничи от всички останали чрез институционалното (въз)производство на културно съдържание, използвано за оразличаване и представяне” (Кабаков 2011: 9). Направен е също така правен анализ на Закона за регионалното развитие (Обн. ДВ бр. 50 от 30.05.2008 г.) и на Регламент (ЕО) № 1059/2003 на Европейския парламент и на Съвета за установяване на Обща класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS) с оглед идентифицирането и впоследствие използването на правно-нормативните особености на региона и регионалното развитие за постигането на поставените изследователски и практически цели и задачи. В това отношение „вписването” на нацията в представата за регион на ЕС изправя тази организация пред необходимостта да създаде достатъчно пресечни точки между страните-членки, което би могло да стане на основата общото културно наследство на Европа. Същественото и приносното в статията е използването на културно съдържание за оразличаване, от-граничаване и даване на име/образ/лице на региона. Съдържанието е отнесено към природни дадености, определена територия или историческо минало с оглед производството на териториална цялост с относително хомогенни характеристики, използвани за оразличаване и обозначаване спрямо всички останали елементи и цялости. Общността, населяваща региона е активната страна, която чрез своите действия поражда институциите и определя актуалното състояние на съответната териториална цялост като място на (о)смислено човешко съществуване.

2. *Кабаков, И. 2012. Регионални съвети за развитие: Case Study. Читалище, кн. 4-6, 38-40.*

Статията тематизира единствената организационна структура, правно уредена в чл. 18, ал.1-8 и чл. 19, ал.1-6 от Закона за регионалното развитие (Обн. ДВ бр. 50 от 30.05.2008 г.), която е съответства на формата за регион на ЕС като райони по ниво 2. Проблемът е, че районите по ниво 2, независимо от тяхната конвертируемост в рамките на ЕС, остават териториални единици на които се „преливат“ властнически правомощия чрез председателстващите ги на ротационен принцип областни управители, чиито области (райони по ниво 3) се намират на територията на районите по ниво 2. Тази конструкция се оказва несигурна и безперспективна както за качеството на регионалното културно разнообразие и достъпа до него, така и за използването на създадените или достигнали до нас културни ценности за оразличаване и брендиране на региона. За първи път в статията се търсят, намират и предлагат решения, свързани с преобразуването на регионалните съвети за развитие по начин, който да гарантира както качеството на културното изразяване в региона, така и неговото представяне чрез културно съдържание не само в България, но и в рамките на ЕС.

Б. Културно наследство

3. *Кабаков, И. 2013. Задължителното депозиране: комплектуване на фонда и/или опазване на културното наследство. Библиотека, кн. 2-3, 109-115.*

В статията се анализира задължителното депозиране на печатни и други произведения, съхранени на звуков, филмов и електронен носител или в дигитална форма, както и депозирането на ордени, медали, гербове, значки, плакети, банкноти, монети и пощенски марки, произведени в страната, които в своята съвкупност и с известна степен на условност представляват книжовно-документалното наследство на България. В тази връзка за първи път се изследва актуалната (тогава, но и сега) дилема „комплектуване на фонда и/или опазване на културното наследство“, която засяга същността и целите на задължителното депозиране и поражда спорове относно (1) броя на депозираните задължителни

екземпляри, (2) кръга на задължените по закон лица, както и такива за (3) обхвата и размера на предвидените данъчни облекчения. Задължителното депозирание на различен, но завишен брой, безплатни екземпляри от коментираните произведения в чл. 3 ал. 1 от Закона за задължителното депозирание на печатни и други произведения (обн. ДВ, бр. 108 от 29.12.2000 г., загл. изм. – ДВ, бр. 42 от 05.06.2009 г.), използвани за комплектуване на фонда вместо за опазването им като културно наследство е проблема на който се търси и намира решение в рамките на предприетото изследване.

4. Кабаков, И. 2013. Музеят и изграждането на образа/марката на града. В: Музеят и градът. В.Търново, Фабер, 334-341.

Статията поставя по иновативен начин проблема за брандирането на града чрез анализа на потенциала на музеите и съхраняваните в тях културни ценности - носители на памет на фона на съществуващите практики в България. Предлаганото в музейната експозиция е погледнато през призмата на брандирането и добавената стойност с оглед постигането на разпознаваемост чрез изграждането на образа / марката на града и в частност на Троян на основата на оразличаващи местната общност културни ценности - носители на памет със „силно“ послание, които същевременно са добре приети и в нейната външна среда.

5. Кабаков, И. 2014. Изследователската инфраструктура на културното наследство. В: Дни на наследството 2013. С., Академично издателство „Марин Дринов“: 74-98.

„Изследователската инфраструктура на културното наследство“ е текст, който анализира изследователския капацитет в коментираната област, представен като съвкупност знания и умения, които осигуряват опазването и социализацията на културното наследство. То е разгледано като многообразие от наследства, което разкрива както дефицитите от експертиза и изследвания, така и свръхконцентрацията в някои видове наследства и тематични области. Предлаганите решения на идентифицираните проблеми в следствие на проведеното и представено в текста емпирично изследване на защитените

докторски дисертации през периода 2007 -2013 г. са своеобразен отговор и покана за промяна чрез управление на актуалното състояние в областта на културното наследство.

6. Кабаков, И. 2016. Образование за публики: музеят като фактор. В: Социалните функции на музея през XXI век. Доклади от научната конференция, посветена на 30 години от създаването на Националния музей „Земята и хората“ – София: 129-132.

„Образованието за публики“ е иновативна конструкция, която е насочена към потребителите на културно съдържание с оглед формирането на тяхната визуална, театрална, музикална, филмова, читателска или музейна култура като предпоставка за култивирано потребление. За първи път се предлага различна позиция, която категорично се разграничава от позицията на класическия маркетинг, свързана с въпроси от типа как да привлечем или как да задържим публиката. Те изместват стратегически значимия проблем – как да конституираме и култивираме публика, която потребява култура, а не посещава културните институции само като атракция или забавление за свободното време. Реализацията на тази позиция предполага образование за публики, чиято стратегическа значимост е свързана с осмислянето на човешкото съществуване чрез творчество и достъп до създадените произведения, както и със социализацията на културното наследство, чието предаване от поколение на поколение е част от интегрирането на индивида като носител на култура и памет в ценностната система на обществото.

В. Занаяти и изкуства: образование и инфраструктура

7. Кабаков, И. 2016. Правна и институционална инфраструктура на народните и художествените занаяти. В: Културният потенциал на народните и художествените занаяти (съст. Иван Кабаков). Габрово, Фабриката: 57-72.

В статията за първи път се изследват в историческа дълбочина правната и институционална инфраструктура на занаятчийството в България и в частност на народните и художествените занаяти. Изработени и използвани в изследването са определения на правната и институционална инфраструктура на

занаятчийството, съобразени с направената историческа реконструкция на основни понятия в предишни и действащи закони и подзаконови нормативни актове. Анализирани са процесите на промяна на народните и художествените занаяти в контекста на идентифицираните проблеми и използвания понятиен апарат, за да се изработят и предложат обществено значими цели в областта на занаятчийството и възможности за оптимизация на неговото актуално състояние в България. В своята цялост предлаганите мерки са добра основа за изработването и реализацията на публични политики в изследваната област. Документалното проучване на предишни и действащи закони и подзаконови нормативни актове в областта на занаятчийството е допълнено с материали от проведеното през 2014 г. теренно изследване „Културният потенциал на народните и художествените занаяти“. По този начин се постига синергия на използваните изследователски методи, които позволяват да се направи задълбочен анализ на идентифицираните проблеми с оглед представянето на една по-пълна и същевременно динамична картина на протичащите процеси в областта на занаятчийството.

8. Кабаков, И. 2016. Приложните изкуства като контрапункт на традицията. В: Културният потенциал на народните и художествените занаяти (съст. Иван Кабаков). Габрово, Фабриката: 83-89.

В статията се анализират взаимоотношенията на традиционните и художествените занаяти с приложните изкуства и дизайна, за да се изведат за първи път различията и отличаващите ги особености на основата на разграничения, които същевременно показват и запазват и тяхната свързаност. Използван е материал както от „високата“ философска, социологическа и изкуствоведска литература, така и от проведеното през 2014 г. теренно изследване „Културният потенциал на народните и художествените занаяти“ с оглед постигането на плътен и задълбочен анализ на коментираните взаимоотношенията и взаимодействия.

9. Кабаков, И. 2016. Обучението като правене. В: Наръчник за въвеждане на занаятчийско обучение. Габрово, Фабриката: 17-22.

Правенето е поставено в центъра на тази статия, доколкото обучава чрез многократно повтарящи се практики и алгоритми от действия, при това в най-различни области, като се започне от занаятите и изкуствата и се завърши с политиката. Статията анализира по нов начин значението на практическата работа за развитието на съвременните общества като реабилитира практиката и търси синергия и взаимно допълване на общообразователно и професионално образование, формално и неформално обучение, както и валидиране на придобитите знания и умения, за да се гарантира на обществото качествено образование. Освен това правенето е разгледано като централна категория не само за областите на занаятите, изкуствата и образованието, но и при изработването на политики, разбрани като начин за насочване и насърчаване на обществената активност.

Г. Право и управление

10. Кабаков, И. 2009. Правният статут като обект на желание. В: Българските музеи в условията на членство на страната в Европейския съюз. Сливен, Жажда, 126-138.

В статията се изследват нагласите и очакванията за правна уредба на три различни случая (case studies) в навечерието на приемането на новия Закон за културното наследство като се отчитат разпоредбите на действащия (тогава) Закон за паметниците на културата и музеите. Аналитично и аргументирано са представени очакванията на различни професионални общности в областта на културното наследство за получаването на правен статут на паметник на културата (респ. културна ценност след 2009 г.) от различни обекти, чиито застъпници от съответната професионална общност претендират, че са носители на памет и поради тази причина трябва да бъдат правно защитени. Направено е аргументирано разграничение на правния статут (определеното в правен акт) от статуса (състоянието) на обекта, като са проследени последиците от това разграничение по отношение на музеите в България с оглед разширяването на обхвата и съдържанието на тяхната компетентност, отнесени към актуалното (тогава) състояние на музейната теория и практика. Подробно е разгледана в статията и необходимостта за предоставяне на правен статут на достъпа до

културно наследство – нещо, което се постигна впоследствие в чл. 3 ал. 2 от Закона за културното наследство (Обн. ДВ. бр. 19 от 13.03.2009 г.), доколкото достъпът осмисля както правата на българските граждани до културно наследство, така и работата на културните организации, включително за предоставянето и използването на правния статут на опазваните и съхранявани в тях културни ценности.

11. Кабаков, И. 2014. Тематични културни маршрути. В: Културно наследство и културен туризъм: музейни перспективи. Сборник с доклади от Международна научна конференция, посветена на 110-годишнината на РИМ-Шумен, 25-27.06.2014 г., Шумен: 687-701.

Статията представя потенциала на тематичните културни маршрути в областта на културния туризъм, разграничавайки ги от културните коридори и подлагайки на анализ основните им съставни части, които са използвани в процеса на тяхното проектиране. Изработено е понятие, което отчита спецификата на тематичните културни маршрути като носители на културна ценност и памет, отвъд обичайната атрактивност на туристическите обекти. За първи път в България е направен опит да се анализират необходимите и минимални на брой стъпки в процеса на проектиране на тематични културни маршрути по начин, който внася както творчество и иновативност, така и прогнозируемост и управляемост при осъществяването на тази дейност. Минималният брой стъпки могат да бъдат сведени до проектирането на следните основни части, които трябва да присъстват при реализацията на този процес, а именно: културни обекти, тематика на маршрута, териториален обхват, продължителност на маршрута, целеви групи, достъп до обектите от маршрута и туристическа инфраструктура. Законодателната активност, свързана с относително новото допълнение в чл. 47 т. 9 от Закона за културното наследство (изм. ДВ. бр. 54 от 15.07.2011 г.), което третира културните маршрути като част от културно наследство досега не е получила аналитичен коментар. В това отношение статията представлява първи опит за анализ и предлагане на работещи решения, свързани с практиката по проектиране и реализация културни маршрути. Трябва да се има в предвид, че освен за недостатъчно

разработен от изследователска гледна точка обект, става въпрос и за съставена от различни културни ценности съвкупност, очертаваща траекториите на туристическите потоци в пространството и времето. В статията за първи път е разгледан музеят като културна организация за проектиране на тематични културни маршрути, мислени в контекста на културния туризъм. Те обаче предлагат и културно съдържание, доколкото включените в тях културни ценности-носители на памет са част от културното наследство и културата като цялост, които са използвани, освен за формирането на национална културна идентичност, и за осмислянето на човешкото съществуване. Културата и туризма имат проблематична комуникация, поставяйки въпроса за взаимно приемливата форма в която те могат да постигнат оптимално взаимодействие. Тематичните културни маршрути като носители на културна ценност и памет са част от тази мисловна перспектива, доколкото предлагат взаимодействие, което отчита особеностите както на културата, така и на туризма.

12. Кабаков, И. 2016. Виновни ли са оперативните програми за състоянието на културата? В: През призмата на информационната наука. Сборник, посветен на 70-годишния юбилей на доц. д-р Нина Шуманова. С., УИ „Св. Климент Охридски“: 299-307.

Актуалната тема за начина на използване на оперативните програми на ЕС да първи път е поставена в контекста на техния неразбран смисъл и оттам нереализиран потенциал, но също така и във връзка със заличаването на културна памет, предизвикано от т.нар. „културно строителство“ и неговото финансиране от ОП „Регионално развитие“. Въпреки несъстоятелните изводи за „виновност“ на оперативната програма в статията се търсят и намират причините за неудовлетвореността на културните организации и същевременно за нереалистичните очаквания към съответната програма и по-конкретно да замести финансирането на културни инициативи и проекти от страна на Министерство на културата, съгласно чл. 14, ал. 1 и 2 от Закона за закрила и развитие на културата.